

УДК 343.2

О. Е. Радутний, кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків

САКРАЛЬНІСТЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ПРОСТОРУ

Статтю присвячено аналізу ознак сакральності права взагалі та кримінального права зокрема, включаючи такі, як особлива езотерична мова, містичний характер урочистих клятв, наявність спеціального вбрання та інших атрибутів, містифікація, що супроводжує появу норми права, авторитет звичаю та окрему невизначеність закону.

Розглянуто питання про існування самостійних реальностей – правової, віртуальної, повсякденного життя, гри тощо.

Ключові слова: *правова реальність, сакральність, кримінальне право.*

Питання про кількість реальностей, яку сприймає людина, споконвіку бентежило кращі уми минулого й сучасності і бере свої витoki з філософії Платона¹, метафізики (науки про буття і суще) Аристотеля² та ідей І. Канта³.

Людина сприймає світ, який складається з множинності реальностей. Більше того, їх кількість не є постійною і змінюється залежно від конкретних умов навколишнього світу, підтвердженням чого виступає поява наприкінці ХХ ст. ще одного простору – віртуальної реальності⁴, у зв'язку з чим праву було кинуте серйозний виклик.

¹ Платон. Диалог «Федон, или О душе» [Електронний ресурс] / Платон. – Режим доступу: <http://www.plato.spbu.ru/TEXTS/PLATO/phedo.htm>. – Загл. с екрана.

² Аристотель. Метафізика / Аристотель ; пер. с греч. П. Д. Перова и В. В. Розанова. – М. : Изд-во Ин-та философии, теологии и истории св. Фомы Аквинского, 2000. – С. 118.

³ Кант І. Критика чистого розуму [Електронний ресурс] / І. Кант. – Режим доступу: <http://philosophy.ru/library/kant/01/00.html>1. – Заголовок з екрана.

⁴ Антонова О. А. Теория и практика виртуальной реальности: (логико-философский анализ) : монография / О. А. Антонова, С. В. Соловьев. – СПб. : Изд-во СПбГУ, 2008. – С. 5; Радутний О. Е. Кримінальна відповідальність юридичної

На погляд прихильників психологічної теорії права (Г. Гард, Л. І. Петражицький), правовий простір своєю появою завдячує конкретним біологічним і психологічним чинникам, які виступають такою самою справжньою реальністю, як економічні й політичні процеси¹.

На думку видатного філософа й релігійного мислителя С. Л. Франка, суспільне життя, частиною якого є право, становить собою своєрідну сферу буття, яка не може бути повністю віднесена ані до матеріального, ані до психічного аспекту². Право неможливо углядіти тільки в упредметненій матеріальній реальності, як неможливо його віднести й до суто психічних проявів людини.

Правові ідеї, відповідне законодавство і правовідносини утворюють окрему самостійну реальність, з якою добре знайомі правознавці, що іменують її світом права³, правовим простором або правовою реальністю.

По відношенню до неї суміжними видами виступають реальність повсякденного життя, яку П. Бергер і Т. Лукман⁴ вважають *par excellence* – найголовнішою, реальність гри (діти здійснюють перехід до цієї реальності частіше, ніж дорослі, але й для останніх існують ділові ігри і тренінги, зокрема, елементи гри присутні під час розв'язання студентами юридичних навчальних закладів завдань на практичних заняттях), реальність видовищного заходу (з того моменту, як у театрі розпочинається вистава, всі – й глядачі,

особи стане кроком до закріплення віртуальності життєвого простору [Електронний ресурс] / О. Е. Радутний // Електрон. наук. фах. вид. Нац. ун-ту «ЮАУ ім. Ярослава Мудрого». – № 1/2011. – Режим доступу: <http://nauka.jur-academy.kharkov.ua>. – Заголовок з екрана.

¹ Пиголкин А. С. Теория государства и права : учебник / А. С. Пиголкин. – М. : Юрайт-Издат, 2007. – С. 48.

² Франк С. Л. Реальность и человек. Метафизика человеческого бытия : монография / С. Л. Франк. – СПб., 1997. – С. 17.

³ Спекторский Е. Юриспруденция и философия / Е. Спекторский // Юрид. вестн. : журн. Моск. юрид. о-ва, изд. при содействии С.-Петербур. юрид. о-ва и О-ва им. А. И. Чупрова для разраб. обществ. наук / под общ. ред. Б. А. Кистяковского, при участии А. С. Алексеева и др. – М., 1913. – Кн. II. – С. 79.

⁴ Бергер П. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания : монография / П. Бергер, Т. Лукман ; пер. Е. Руткевич. – М. : Медиум, 1995. – С. 50.

й актори – переходять у зовсім іншу реальність, а по закінченні повертаються до звичайного стану й обстановки) тощо.

Перехід з одного простору до іншого найчастіше відбувається непомітно, так само непомітно, як ми звикли дихати, не звертаючи увагу на те, які м'язи грудної клітки та в якій послідовності слід задіяти для цього. Проте непомітність переходу не означає відсутність певних меж або кордонів між ними. На побутовому рівні перетинання певної межі, факт переходу від однієї реальності до іншої досить просто відчувається, хоча майже й не відслідковується.

Перехід у сферу правової реальності, як правило, пов'язаний з необхідністю залучення до участі у певних формальних процедурах, складання письмових документів, звернення до суду або інших правоохоронних органів. На думку Г. А. Гаджієва¹, що спирається на погляди В. В. Бібіхіна, перейти цю межу означає стати учасником правового простору, про який слід знати, що в ньому перебувають не живі люди, а суб'єкти права. Під ними розуміється не конкретна людина, а перехрещення різних за значущістю суспільних сил, найголовнішими з яких є ті символічні утворення, що містять у собі нормативні елементи.

Як самостійна реальність правовий простір має свої особливості та ознаки. Те саме у співвідношенні роду і виду можливо стверджувати й про окремі різновиди правової реальності, зокрема, про кримінальне право, що так само наділене специфічними рисами. Однією з них виступає сакральність, яка вказує на зв'язок із проявами надбуденного та містичного, того, що відрізняється від звичайних речей, понять та явищ.

Сакральність притаманна не лише українській хаті² та тризубу³, або релігії та політиці⁴, вона супроводжує процес появи, зміни та

¹ Гаджіев Г. А. *Онтология права: (критическое исследование юридического концепта действительности)* : монографія / Г. А. Гаджіев. – М. : Норма : ИНФРА-М, 2013. – С. 160.

² Даренська В. М. *Сакральність простору традиційного українського житла* [Електронний ресурс] / В. М. Даренська. – Режим доступу: http://novyn.kpi.ua/2009-1/04_Darenska.pdf. – Заголовок з екрана.

³ Нагребецька І. *Сакральність тризуба* / І. Нагребецька // Уряд. кур'єр. – 2011. – 19 лют.

⁴ *Словник з політології* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://slovník.com.ua/?groupa=3&id_sl=206. – Заголовок з екрана.

реалізації права взагалі та кримінального права зокрема, і відповідних їм правовідносин.

Упредметнена частина цієї реальності втілюється у письмовій формі в нормативно-правових актах загальної чи локальної дії. Інша не є часткою позитивного права і конкретизується лише через окремі акти правозастосування чи зусиллями правової науки. Зокрема, це стосується деяких відомих та відносно поширених у романо-германській правовій родині застережень та інститутів, таких як:

– сумлінність (ст. 1 Кодексу України про адміністративні правопорушення, ч. 5 ст. 98, ст. 139, ч. 1 ст. 140, ст. 145, ч. 2 ст. 151 Кодексу законів про працю України);

– добрі стосунки, діловий обіг та звичаєві правила (ст. 7, ч. 4 ст. 213, ч. 1 ст. 526, ч. 1 ст. 527, статті 529, 531, ч. 2 ст. 532, ч. 2 ст. 538, ст. 539, ч. 1 ст. 613, ч. 1 ст. 627, ч. 2 ст. 630, п. 4 ч. 2 ст. 652, ст. 654 ЦК України тощо);

– ділова практика (ч. 2 ст. 480, ч. 2 ст. 500 ЦК України);

– добросовісність та розумність (п. 6 ч. 1 ст. 3, ч. 5 ст. 12, ч. 3 ст. 92, ч. 3 ст. 509 ЦК України), економічний добробут (ч. 1 ст. 302 ЦК України);

– справедливість (п. 6 ч. 1 ст. 3, ч. 3 ст. 509 ЦК України, рішення Конституційного Суду України за справою про розгляд судом окремих постанов слідчого і прокурора від 30 січня 2003 р. № 3-рп/2003¹, про призначення судом більш м'якого покарання від 2 листопада 2004 р. № 15-рп², про незалежність суддів як складову їхнього статусу від 1 грудня 2004 р.³);

¹ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої статті 120, частини шостої статті 234, частини третьої статті 236 Кримінально-процесуального кодексу України (справа про розгляд судом окремих постанов слідчого і прокурора) від 30 січня 2003 р. № 3-рп/2003 // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 6. – Ст. 245.

² Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 р. № 15-рп // Офіц. вісн. України. – 2004. – № 45. – Ст. 2975.

³ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України про офіційне тлумачення положень частин першої, другої статті 126 Конституції України та частини другої статті 13 Закону

- щире каяття (ст. 45 КК України);
- примирення (ст. 46 КК України);
- передача і зустрічне їй отримання на поруки (ст. 47 КК України);
- виправдання довіри (ч. 1 ст. 47 КК України) тощо.

У своїй основі правовий простір – знаково-символічне середовище, що пройшло значний історичний шлях розвитку, використовує слова та словосполучення, які відіграють роль певних символів та миттєво викликають у представника тієї самої культури асоціації із системними юридичними ідеями, поглядами та концепціями. Наприклад, це – основні права та свободи, суспільна небезпечність, істотна або неістотна шкода, співрозмірність, відповідальність, кара, покарання тощо.

Щоб розумітися у кримінальному праві та пов'язаних з ним відносинах, слід опанувати його власну мову, яка виглядає езотеричною і не повною мірою зрозумілою для звичайної людини. Не згадуючи про специфічні терміни та поняття, тут можливо зустріти позапредметні утворення – юридичні особи, зашифровані визначення (під протиправністю як ознакою злочину розуміють не те, що він йде проти права, а те, що конкретна суспільно небезпечна поведінка є передбаченою в законі), множина інколи буде означати однину («... під загибеллю людей розуміють загибель хоча б однієї людини ...»¹), інститут спеціальної превенції подвоює те, що насправді існує в одиничному прояві² тощо.

Україні «Про статус суддів» (справа про незалежність суддів як складову їхнього статусу) від 1 грудня 2004 р. // Офіц. вісн. України. – 2004. – № 49. – Ст. 3220.

¹ Див., зокрема: п. 6 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довілля» № 17 від 10 грудня 2004 р.; п. 27 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» № 3 від 26 квітня 2002 р.; п. 21 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва» № 7 від 12 грудня 2009 р. тощо.

² Наприклад, згідно із ч. 3 ст. 32 та приміткою № 1 до ст. 185 КК України повторно визнається крадіжка, яка була вчинена після грабежу, хоча фактично особа не вчинювала двох крадіжок.

Крім уже згаданих ознак, слід також указати на містичний та не повсякденний характер урочистих клятв, які є обов'язковими для простору кримінального права: присяга судді (ст. 126 Конституції України, п. 4 ч. 4 ст. 54, ст. 55 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» № 2453-VI від 7 липня 2010 р.¹), народного депутата (ст. 79 Конституції України) та Президента України (ст. 104 Конституції України). Присяга є урочистою клятвою – сакральною обіцянкою діяти певним чином, уникати певної поведінки та погодитись з негативними наслідками її порушення на всіх рівнях будь-яких сфер буття. У подальшому, спираючись на неї, суддя розглядає кримінальну справу та приймає процесуальні рішення, Президент України на підставі положень п. 27 ст. 106 Конституції України, статей 85, 87 КК України здійснює помилування, яке теж виступає містичним та надзвичайним актом милосердя і прощення, а народні депутати приймають закони, що містять кримінально-правові норми.

Ще однією сакральною ознакою виступає наявність спеціального вбрання та інших атрибутів, які покликані зробити зі звичайної людини недоторканну особу права (за В. В. Бібіхіним – «неприступное лицо права»²) – представника системи (суддя у мантиї, прокурор у відповідній формі тощо). Сюди слід також додати спеціальне оформлення приміщення, в якому відбувається правосуддя, перебування складу суду на фізичному піднесенні у порівнянні з тим рівнем підлоги, якої торкаються стопи інших учасників судового процесу.

Сакральність є немислимою без містифікації, яка практично завжди супроводжує появу норми права. По-перше, вона починається з того, що майже ніхто не бажає, щоб загальнообов'язкову або іншу норму права породжували такі самі люди, як ми, тим більше ті люди, яких ми відкрито чи подумки піддаємо осуду, зневажаємо чи критикуємо. Норма права, в тому числі кримінально-правова норма, має бути глибше та надійніше, ніж погляди та на-

¹ Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 7 лип. 2010 р. № 2453-VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2010. – № 44–45. – Ст. 529.

² Бібіхін В. В. Введение в философию права / В. В. Бибихин. – М. : ИФ РАН, 2005. – С. 28.

станови звичайних людей, які можуть і не розумітися на основних положеннях, базових принципах чи у спеціальних питаннях кримінального права. Але реальність є інакшою. Тоді наша психіка робить заміщення, і ми вдаємось до самообману, звикаємо до нього, а вже потім починаємо тлумачити волевиявлення законодавця як найвищу по відношенню до нас волю та прагнемо приписати цьому волевиявленню всі бажані риси, інколи йому і не притаманні. Раніше в такому заміщенні не було потреби, оскільки керівник держави вважався не просто найвищим управлінцем, але й виводив свій родовід від богів чи легендарних героїв, або хоча би був помазаником божим. Найближче його оточення, те, що мало причетність до сфери державної політики та її реалізації, теж мало ознаки вищої, по відношенню до інших, касти.

По-друге, містифікація полягає у самообмані, що законодавець, який, наприклад, прийшов до вищого законодавчого органу за партійним списком, взятий окремо або у своїй критичній для голосування масі, виражає саме волю конкретної людини, або волю більшості населення України, а прийняті ним норми схвалюються більшістю електорату. За протилежне, тобто у випадку несхвалення, втрачаються риси демократичних засад суспільства та побудови держави.

Ще однією сакральною ознакою виступає авторитет звичаю, який або прямо визнається джерелом права¹, і це відкрито або непрямым шляхом закріплюється на законодавчому рівні (Преамбула Конституції України в словах «...спираючись на багатовікову історію українського державотворення і на основі здійсненого українською нацією, усім Українським народом права на самовизначення, ...», ст. 7 ЦК України тощо), або мають місце пропозиції визнати його таким у галузі кримінально-процесуального² та кримінального права³. Завдяки цьому на нову норму мимоволі поширю-

¹ Щокін Ю. В. Міжнародно-правовий звичай: проблеми теорії і практики : монографія / Ю. В. Щокін. – Х. : Право, 2012. – С. 3, 11.

² Блажко Р. Правовий звичай як самостійне джерело кримінально-процесуального права України / Р. Блажко // Юрид. газ. – 2007. – № 28. – С. 16.

³ Нагорнюк О. В. Питання Загальної частини кримінального права в працях О. Ф. Кістяківського : дис. ... канд. юрид. наук / О. В. Нагорнюк. – Х., 2004. – С. 11–32; Радутний О. Е. Звичай як джерело кримінального права / О. Е. Радут-

ється авторитет усієї галузі кримінального права, тим самим надаючи їй вагомості та переконання виправданості.

Так, зокрема, з'являються та потім якийсь час існують у просторі і часі норми про кримінальну відповідальність за перешкодження законній професійній діяльності журналістів (ст. 171 КК України), викрадення шляхом демонтажу та іншим засобом електричних мереж, кабельних ліній зв'язку та їх обладнання (ст. 188 КК України, що виключена згідно із Законом України № 270-VI від 15 квітня 2008 р.), викрадення електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання (ст. 188¹ КК України), порушення порядку зайняття господарською та банківською діяльністю (ст. 202 КК України, що виключена згідно із Законом України № 4025-VI від 15 листопада 2011 р.), зайняття забороненими видами господарської діяльності (ст. 203 КК України, що виключена згідно із Законом України № 4025-VI від 15 листопада 2011 р.), зайняття гральним бізнесом (ст. 203² КК України), незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків (ст. 208 КК України, що виключена згідно із Законом України № 4025-VI від 15 листопада 2011 р.) тощо.

Реальну потребу у появі окремих норм інколи важко углядіти в рядках пояснювальних записок до відповідних законопроектів.

Як у фізичному просторі спостерігається дія одного з фундаментальних законів класичної механіки – закону інерції¹, так й у соціальному бутті звична поведінка, усталені моделі спілкування, сама невідомість, чому і коли виник звичай, надають йому ознаки сакральності. Останню, як було зазначено вище, підтримує спірання на волевиявлення осіб, що виступають глашатаями всього народу, під яким розуміється не лише колектив сучасників, а й померлі із заповіданою традицією і нащадки, що поки не народилися

ний // Держава і право : зб. наук. пр. Юрид. і політ. науки. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2009. – Вип. 45. – С. 130–135.

¹ *Перший закон Ньютона, також має назву закону інерції або принципу Галілея: існують такі системи відліку, в яких центр мас будь-якого тіла, на яке не діють ніякі сили або рівнодійна діючих на нього сил дорівнює нулю, зберігає стан спокою або рівномірного прямолінійного руху, поки цей стан не змінять сили, застосовані до нього* (див.: Федорченко А. М. Теоретична механіка / А. М. Федорченко. – К. : Вища шк., 1975. – С. 107).

(згадаємо слова з Преамбули Конституції України: «... усвідомлюючи відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішнім та прийдешніми поколіннями ...»).

Сакральність підтримується також завдяки тому, що закон завжди містить окрему невизначеність. Ця невизначеність існує через наявність оціночних понять (виправдання довіри, знівечення обличчя, тяжка образа з боку потерпілого, істотна шкода, якщо вона не полягає у спричиненні матеріальних збитків, тощо) та феномен судового розсуду – призначення покарання у межах, установлених у санкції статті Особливої частини КК України (ч. 1 ст. 65 КК України), визнання пом'якшувачими таких обставин, що не передбачені (ч. 2 ст. 66 КК України), призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом (ст. 69 КК України), особливості допиту малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого (ч. 1 ст. 354 КПК України) тощо. Невизначеність тягне за собою необхідність тлумачення або інтерпретації, які, згідно із судженням Г. А. Гаджієва, можуть привести у хащі містики і лицемірства¹. І це вказує на реальне існування та повне усвідомлення того факту, що воля законодавця не є остаточною – існує можливість її уточнення відповідним органом, а саме: Конституційним Судом України, з ефектом зворотної сили – *ab initio*², або на майбутнє – *pro future*³. До цього

¹ Гаджіев Г. А. Онтология права: (критическое исследование юридического концепта действительности) : монография / Г. А. Гаджіев. – М. : Норма : ИНФРА-М, 2013. – С. 207.

² Як Рішення Конституційного Суду України № 1-рп/2011 від 26.01.2011 «У справі за конституційним поданням Верховного Суду України та за конституційним зверненням громадянина Савчука Миколи Миколайовича про офіційне тлумачення положень Кримінального кодексу України 1960 року із змінами, внесеними Законом України “Про внесення змін до Кримінального, Кримінально-процесуального та Виправно-трудоного кодексів України” від 22 лютого 2000 року № 1483-III, щодо їх дії в часі у взаємозв'язку із положеннями статті 8, частини першої статті 58, пункту 22 частини першої статті 92, частини другої статті 152, пункту 1 розділу XV “Перехідні положення” Конституції України, статті 73 Закону України “Про Конституційний Суд України”, частини другої статті 4, частин першої, третьої, четвертої статті 5, частини третьої статті 74 Кримінального кодексу України 2001 року (справа про заміну смертної кари довічним позбавленням волі)».

³ Як Рішення Конституційного Суду України № 15-рп/2004 від 02.11.2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповід-

50

слід додати, що інколи практика правозастосування утворює такі прецеденти, які повністю затуляють або витісняють законодавчу норму.

На думку К. Грехеніга та М. Гелтера¹, юридична сакральність також полягає в тому, що кожна справа – це звичайний силогізм (міркування, що складається з трьох простих атрибутивних висловлювань: двох засновків і одного висновку), тобто банальна логічна операція, коли відомі формальні джерела прийняття рішення, і вони оголошені обов'язковими. Серед них і тільки серед них можливо шукати значні аргументи, на яких будується юридичне рішення.

На сакральний елемент права звертали увагу у своїх працях Г. Радбрух та Н. Н. Алексеев; Арістотель вказував на схожість юристів та жерців, а П. Бурд'є закликав демістифікувати та деса-кралізувати правовий концептуальний простір², проте питання й дотепер залишається дискусійним.

У продовження його обговорення можливо запропонувати таке. Виглядає доцільним неупереджено досліджувати та за наявності для цього підстав відверто визнавати реальність існування окремих властивостей кримінального права, зокрема, такої ознаки, як сакральність. Напевно, не слід соромитися, а навпаки, ефективно використовувати у вжитку окремі сакральні риси простору кримінального права. Щодо тих, які вбачаються неприйнятними, слід послідовно протидіяти цьому у площині філософського, соціологічного, правового та іншого фундаментального обґрунтування і забезпечення. Якнайперше, це стосується прозорості, чіткості та визначеності кримінального закону, оскільки його приписи – це не рекомендації, а те, що має виконуватися, а тому воно повинно складатися із зрозумілих та несуперечливих норм без подвійного або прихованого значення.

ності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання).

¹ Грехеніг К. Трансатлантические различия в правовой мысли: американский экономический анализ права против немецкого доктринализма [Электронный ресурс] / К. Грехеніг, М. Гелтер // Вестн. гражд. права. – 2010. – № 6. – Режим доступа: http://www.juristlib.ru/book_7122.html. – Загл. с экрана.

² Бурдье П. Социальное пространство: поля и практики / П. Бурдье ; пер. с фр. ; сост., общ. ред. пер. и послесл. Н. А. Шматко. – СПб. : Алетейя ; М. : Ин-т эксперимент. социологии, 2005. – С. 403.

Статья посвящена анализу признаков сакральности права вообще и уголовного права в частности, включая такие, как особый эзотерический язык, мистический характер торжественных клятв, наличие специального убранства и атрибутов, мистификация, которые сопровождают появление нормы права, авторитет обычая и отдельную неопределенность закона.

Рассмотрен вопрос существования самостоятельных реальностей – правовой, виртуальной, обычной жизни, игры и т. п.

This article analyzes the signs of sacredness of law in general and criminal law, in particular, including, as a special esoteric language, mystical solemn oaths, the availability of special decorations and attributes hoax that accompany the emergence of the rule of law, the authority of custom and separate the uncertainty of the law.

The question of the existence of separate realities – legal, virtual, everyday life, games, etc.

*Рекомендовано до опублікування на засіданні кафедри кримінального права № 1 Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» (протокол № 7 від 14 травня 2013 р.).
Рецензент – кандидат юридичних наук, професор
В. І. Тютюгін.*